

SLOVNICA
HERVATSKOGA JEZIKA.

SKUPAS . OD :
MATE MIŁORADIĆA.

CENA : KOR.

IZDAJU :
NAŠE NOVINE.

GYŐR, 1919.
ŠTAMPA GYŐRSKE BIŠKUPIE. — 1639.

SLOVNICA
HERVATSKOGA JEZIKA

ZA SELSKE ŠKOLE.

Naš jezik je vrt prostrani,
Ah, do seda Gethsemani! . . .
Š njega smo si cveća zeli
Ter si mali venčac spleli.

Mate Miloradić.

IZDAJU: NAŠE NOVINE, GYŐR.

I. Glasi i slove.

Naš hrvatski jezik ima sledeće glase i slove:
a, b, c, č, ć, d, dj, e, é, f, g, gj, h, i, j, k, l,
lj, m, n, nj, o, p, r, s, š, t, tj, u, v, z, ž.

Jedni su glasi *neprekidni*, a drugi *prekidni*.
Neprekidni su ti, ki iz ust *teču*, dokle hoćemo:
a, e, é, i, o, u; c, f, h, l, lj, m, n, nj, r, s, š,
v, z, ž.

Prekidni su oni, ki iz ust na hipac *puknu*:
b, č, ć, d, dj, g, gj, j, k, p, t, tj.

Izmed neprekidnih glasih su *samoglasniki*
ovi: a, e, é, i, o, u. Vsi drugi glasi se zovu
suglasniki. *Neprekidni* glas *r* je samoglasnik,
kad med dvimi suglasnikih stoji: vrt, hrvat.

Suglasniki se dilu na ove réde:

1. *grleni*: k, g, h.
2. *zubni*: t, d.
3. *usnični*: b, p, f, v, m.
4. *jezični*: c, z, s.
5. *nebni*: č, ć, dj, gj, j, l, lj, n, nj, r, š, tj, ž.

II. Slogi i riči.

Kad se k jednomu samoglasniku priloži
jedan ali već suglasnikov, postane *slog* glasih,
na priliku: ar, za, pod, vrt.

Glasi i slogi, ki zlamenuju kakovu misal,
zovu se *riči*. Rič je ali pojedini glas, na pri-

liku: a, i, o, u, k, s; ali pojedini slog, na priliku: muž, krt; ali već slogov skupa, na priliku: že-na, pra-vi-ca, du-go-va-nje, o-go-va-ra-nje. Riči su ada jednosložne, ali dvosložne, ali trosložne, ali četverosložne i tako dalje.

III. Naglasivanje.

Va vsakoj riči se jedan samoglasnik osobitom silom izgovara. To se veli, da rič ima *naglasak* (akcent).

Naglasak su četiri:

1. *hitri* naglasak na priliku: čut, dat, mast.
2. *poskočni*, na priliku: voda, muka, staza.
3. *spadajući*, na priliku: kralj, múka, rúka.
4. *lizeći*, na priliku: koža, pétak, srna.

IV. Preglašenje.

Ako rič na koncu ima mekak suglasnik č, ć, dj, j, lj, nj, š, ž, ali c, pak k njemu dojde slog, ki se počinje na o, onda se ovo o premine na e. To se zove *preglašenje* glasa o na e; na priliku: bič, bičev (ne bičov), bičem (ne bičom), puzičev (ne puzičov) preteljev (ne preteljov).

V. Vrsti ričih.

Riči se dilu na ove devetere vrsti:

1. imenica, 2. pridivak, 3. zaimenica,
4. broj, 5. glagol, 6. prilog, 7. predlog, 8. veznik, 9. uzklik.

Imenica je rič, ka imenuje biće, ili dugovanje, na priliku konj, krt, lopa, milost.

Pridivak je rič, ka se pridaje imenicam i zlamenuje, kakovo je biće, na priliku dober (človik), visok (brig), zlat (prsten).

Zaimenica je rič, ka stoji na mesto imenice ili pridivka, na priliku: ja, ti, on, moj, tvoj, ov, ova, ovo, ta, to.

Broj je rič, kom se broji, na priliku: jedan, dva, prvi, drugi, jedini, dvoji, troji.

Glagol je rič, ka zlamenuje činenje, na priliku: pisati, orati, spavati.

Prilog je rič, ka se prilaze ričam, ter zlamenuje način, mesto, vrime, na priliku: jako (dobro), malo (vridan), onda (ću dojt), ovde (sidim).

Predlog je rič, ka se predlaže pred druge riči ter im daje različno značenje, na priliku: na (stoli), iz (crikve), uz (nas), pred (tobom).

Veznik je rič, ka veže riči s ričami, ali govor s govorom, na priliku: (miš) i (mačka), ni (muž) ni (žena); (jist ću) ar (sam gladan); (dojt ću), ako (budem imal lazno).

Uzklik je rič, kom zakliknemo, zajaučemo, zaviknemo, na priliku: aj, juj, oj, ej.

VI. Preminjanje ričih.

Vsaka rič je oblik (lice, furma) složen iz glasih. Imenice, pridivki, zaimenice, broji i glagoli preminjuju oblik, na priliku: muž, muža,

muži. pisali, pišemo, pišite. Preminjba oblika pri imenicah, pridiivkih, zaimenicah i brojih zove se *klonitba*, pri glagolih zove se *zaprega* (zaprezanje).

On del riči, ki se ne preminja, zove se *stablo* riči, a ča se stablu pridaje, to su *nastavki*. Na priliku žen-a, žen-i, žen-u, stablo je žen, a nastavki su a, i, u.

VII. Klonitba.

Pri klonitbi su dva broji: *jednbroj* ili *jednina*, i *višibroj* ili *množina*.

U jednini i množini ima klonitba šestere *padeže*, ki se zovu: 1. *nazivni*, 2. *rodovni*, 3. *dajevni*, 4. *trpni*, 5. *mestovni*. 6. *oružni* padež.

Nazivnim padežem se odgovara na pitanje gdo? ili ča? Na priliku: Gdo je došal? Sluga. Ča peče? Oganj.

Rodovnim padežem se odgovara na pitanje: *koga*, ili *čega*? Na priliku: Koga se bojiš? Boga. Čega ste željni? Mira.

Dajevnim padežem se odgovara na pitanje *komu*? ali *čemu*? Na priliku: Komu si pisal? Majki. Čemu se raduješ? Knjigam.

Trpnim padežem se odgovara na pitanje *koga*? ili *ča*? Na priliku: Koga pitaš? Oca. Ča jiš? Jabuku.

Mestovnim padežem se odgovara na pitanje: *kadi*? Na priliku: Kadi je sajam? Šoproni.

Oružnim padežem se odgovara na pitanje:

kim ili *čim*? Na priliku: Kim psuje? Vragom. Čim rižeš? Nožem.

Zovni padež imamo neg za nike riči: Bože! človiče! prételju! gospodaru! striče, teče, ujče, kume.

VIII. Spol ili rod.

Imenice su jedne *muškoga* spola, druge su *ženskoga* spola, a tréte su *sridnjega*.

Muškoga su spola one imenice, ke se va nazivnom padežu jednine svršuju na suglasnik, a va rodovnom padežu nastavak im je —a. Na priliku: kamen, kamen-a, hrast, hrast-a.

Ženskoga su spola imenice, ke se u nazivnom padežu jednine svršuju na a, mimo toga još one, ke se va tom padežu svršuju na suglasnik, ali va rodovnom padežu jednine nastavak im je —i. Na priliku: riba, voda; skrb, skrb-i, kost, kost-i.

Sridnjega su roda imenice, ke se va nazivnom padežu jednine svršuju na-o ili na-e. Na priliku: salo, selo, polje, sunce.

IX. Imenice mužkoga spola.

Jednina.		Viši broj.	
N. jelen	orač	jelen-i	orač-i
R. jelen-a	orač-a	jelen-ov	orač-ev
D. jelen-u	orač-u	jelen-om	orač-em
T. jelen-a	orač-a	jelen-e	orač-e
M. jelen-i (u)	orač-i (u)	jelen-ih	orač-ih
O. jelen-om	orač-em	jelen-ih	orač-ih.

Opazke.

1. Kot jelen sklanjaju se imenice, ke va nazivnom padežu jednine imaju na kraji suglasnik, ki nij pomekšan nebni suglasnik, na priliku: narod, rukav. Kot orač sklanjaju se imenice, ke va nazivnom padežu jednine imaju na kraju pomekšan nebni suglasnik, na priliku, konj-em, pretelj-em, nož-em. Tako i stric, stric-ev.

2. Ke imenice zlamenuju *ča živoga*, njim je trpni padež jednine kot rodovni padež jednine, na priliku: jelen-a, muž-a. A ke zlamenuju *ča neživoga*, njim je trpni padež jednine kot nazivni, na priliku: kamen, hrast.

3. Nike imenice imaju va nazivnom padežu jednine pred skradnjim suglasnikom samoglasnik *a*, ki izpada va vsih drugi padežih, na priliku: oganj, ognja; junac, junca. Ovakovo a zove se izpadljivo.

4. Rodovni padež višega broja pri nikih imenicah ima mimo nastavka —ov-ev i nastavak-ih, na priliku: vol-ov, i vol-ih, očenaš-ev i očenaš-ih, konj-ev i konj-ih. A pri nikih imenica je ta padež prez nastavka, neg prvi slog se protegne, na priliku: oc-ev i otac, lapt-ov i lapat, konc-ev i konac, zdenc-ev i zdenac.

X. Imenice ženskoga roda.

Jednina.		Viši broj.	
N. žen-a	stran	žen-e	stran-i
R. žen-é	stran-i	žen	stran-ih
D. žen-i	stran i	žen-am	stran-am

Jednina.

T. žen-u	stran-
M. žen-i	stran-i
O. žen-om	stran-om

Viši broj.

žen-e	stran-i
žen-ah	stran-ih
žen-ami	stran ih

Opazke.

1. Ke se imenice sklanjaju kot žena, a na kraju stabla imadu dva suglasnike, izmed njih mnoge va rodovnom padežu višega broja uzimaju med ta dva suglasnike samoglasnik *a*, na priliku: divoj-a-k, molit-a-v, čriš-a-nj, crik-a-v, let-a-v; vičer-a-nj.

2. Va oružnom padežu jednine one imenice, ke se sklanjaju kot stran, a imaju na kraju stabla suglasnik *b* ili *p* na mesto nastavka —om imadu nastavak —ljum na priliku: skrb ljum, kup-ljum. A ke imadu na kraju stabla suglasnik *t* ili *d*, dostanu nastavak —ju, ili —ljum, na priliku: pamet, pameć-um, mlat, mlač-um, zapovid, zapovid-jum. A ke imadu na kraju stabla pomekšan nebni suglasnik, dobivaju nastavak —u ili —um na priliku: rič, rič-um, laž laž-um.

XI. Imenice sridnjega roda.**Jednina.**

N. sel-o	polj-e	ime	dite	tele
R. sel-a	polj-a	imen-a	ditet-a	telet a
D. sel-u	polj u	imen-u	ditet-u	telet-u
T. sel-o	polj-e	ime	dite	tele
M. sel i (u)	polj-i (u)	imen-i (u)	ditet-i (u)	telet i (u)
O. sel-om	polj-em	imen-om	ditet-om	telet-om

. Viši broj.

N. sel-a	polj-a	imén-a	dic-a	telc-i
R. sél	polj-ev	imén ili imen-ov	dic-e	télač
D. selom	polj-em	imen-om	dic-i	telc-em
T. sel a	polj-a	imen-a	dic-u	telc e
M. sel-ih	polj-ih	imen-ih	dic-i	telc-ih
O. sel-ih	polj-ih	imen-ih	dic-om	tele-ih

Opazke.

1. Kot selo sklanjaju se imenice, kim zadnji suglasnik od stabla nij nebni na priliku: stablo, zrno, zlato. Kot polje sklanjaju se imenice, kim je zadnji suglasnik od stabla nebni, na priliku: jaje, oružje, piće, plavučije (drva, ka po Dunaji doplivadu), zdravlje, lice, srce bojišće.

2. Imenice guse, piple, kuce, ždribe va višem broju imadu: gus-ići, pipl-ići, kuc-ići, ždrib-ići. Imenice živinče, gojinče imadu va višem broju živinčeta, gojinčeta.

XII. Pridivki.

Pridivki se razdiľuju na *odredjene* i *neodredjene*. Odredjeni pridivak pokaže poznato dugovanje na priliku: dobri človik, slasni kruh. Neodredjeni pridivak ne pokaže dugovanja pobliže, na priliku; dobar človik, slasan kruh. Neodredjeni pridivki se va nazivnom padežu jednine mužkoga roda svršuju na suglasnik na priliku: dobar, zal, velik, nizak.

Odredjeni pridivki se va nazivnom padežu jednine mužkoga roda svršuju na-i, na priliku: dobr-i, zal-i, velik-i, nisk-i.

XIII. Klonitba pridivkov.**Jednina.**

muški rod	ženski rod	sridnji rod
N. nov, nov-i	nov-a	nov-o
R. nov-oga	nov-e	nov-oga
D. nov-omu	nov-oj	nov-omu
T. nov-i, nov-oga	nov-u	nov-o
M. nov-om	nov-oj	nov-om
O. nov-im	nov-om	nov-im

Viši broj.

N. nov i	nov-e	nov-a
R. nov-ih	nov-ih	nov-ih
D. nov im	nov-im	nov-im
T. nov-e	nov-e	nov-a
M. nov-ih	nov-ih	nov-ih
O. nov-imi	nov imi	nov imi

Opazke.

1. Ako je na konci stabla nebni suglasnik, onda je va nazivnom padežu jednine sridnjega roda nastavak — e, na priliku: tudje, vruč-e, goruč-e.

2. Trpni padež jednine mužkoga roda glasi kot nazivni ili kot rodovni padež po tom, stoji li pridivak s imenicom, ka znači ča neživoga ili ča živoga, na priliku: pokaži mi *pravi* put, pokaži mi *pravoga* muža.

XIV. Stépeni pridivkov.

Pridivak ima *troji stépen*, naimre *pervi* stepen, na priliku: nov, novi; *drugi* stepen, na priliku: noviji, novija, novije; *tréti* stepen, na priliku: najnoviji, najnovija, najnovije.

Nastavak za drugi stepen je *-iji, -ji, -ši*. Nastavak *-iji* se dodaje stablu prvoga stepena prez toga, da bi se poslidnji suglasnik pomekšal, na priliku: nov-iji, bogat-iji, mudr-iji, tužn-iji. Nastavak *-ji* se tako dodaje stablu prvoga stepena, da se zadnji suglasnik pomekšava, na priliku: brz-ji brži, drag-ji draži, gust-ji gušči, jak-ji jači, tup-ji tuplji, skup-ji skuplji. — Nastavak *-ši* imaju samo ovi: lip-ši, mek-ši (mek-iji) lak-ši (lag-lji).

Nepravilni drugi stepen imaju: dobar, *bolji* (poboljšat), zal, *gorji*, mali, *manji*, velik, *veći* (povekšati).

Treti stepen se tvori tako, da se pred drugi stepen metne predstavak naj-, na priliku: najnoviji, najmladji, najbolji.

XV. Zaimenice.

Zaimenice se diliju ovako.

1. *lične*: prvo lice *ja*, drugo lice *ti*, *treto* lice *on, ona, ono*,
2. *povratna*: sebe, se,
3. *posvojne*: moj, tvoj, svoj, njegov, naš, vaš, njihov,

4. *pokazne*: ov, ova, ovo; ta, to; on, ona, ono.
5. *odnasne*: ki, ka, ko; gdo, ča, čiji.
6. *upitne*: ki? ka? ko? gdo? ča? čiji?
7. *neodredjene*: niki, nigdo, nigdor, ništo, ništar, vsaki.

1. Lične zaimenice:

		<i>ja, ti</i>	
		Jednina.	Viši broj.
N. ja		ti	mi vi
R. mene, me		tebe, te	nas vas
D. meni, mi		tebi, ti	nam vam
T. mene, me		tebe, te	nas vas
M. meni		tebi	nami vami
O. manom		tobom	nami vami

on, ona, ono.

				Viši broj.	
		Jednina.			
N. on	ona	ono	oni	one	ona
B. njega, ga	nje, je	njega, ga	njih, ih	njih, ih	njih, ih
D. njemu, mu	njoj, joj	njemu, mu	njim, im	njim, im	njim, im
T. njega, ga,	nju, ju	njega, ga	nje, je	nje, je	nje, je
M. njem,	njoj	njem	njimi	njimi	njimi
O. njim,	njom	njim	njimi	njimi	njimi

2. Povratna zaimenica.

Povratna zaimenica nima nazivnoga padeža, oni drugi padeži glasiju va jednini i va višem broju ovako. R. *sebe*, D. *sebi*, T. *sebe*, se, N. *sebi*, O. *sobom*.

3. Posvojne zaimenice.

1. Zaimenica *moj, moja, moje* sklanja se kot pridivak, ki ima na kraji stabla pomekšan

suglasnik na priliku *vruć*. Ali va rodnom i trpnom padežu jednine muškoga roda govori se ne samo *mojega*, nego i *moga*; isto tako i u rodnom padežu sridnjega roda; u dajevnom padežu jednine muškoga i sridnjega roda govori se ne samo *mojemu*, nego i *momu*.

2. Kot *moj* sklanjaju se i zaimenice *tvoj*, *svoj*.

3. Zaimenice *naš-naša-naše* *vaš-vaša-vaše* sklanjaju se kot pridivak *vruć*. (Vidi: XIII. Opazka 1.)

4. Zaimenice *njegov-njegova-njegovo*, *njihov-njihova-njihovo* sklanjaju se kot pridivak *nov*.

4. Pokazne zaimenice.

Zaimenice *ov-ova-ovo*, *ta-ta-to*, *on-ona-ono* sklanjaju se kot pridivak *nov*. Nij dobro *ota-ota-oto*, nego *ta-ta-to*. Zaimenica: *se* je ostala još neg va ovih ričah: *va se* dob, *sega* časa, *dena-s*, *večera-s*.

5. Odnosne i 6. upitne zaimenice.

Ove zaimenice ne razlikuju se po obliku, neg samo po značenju. *Upitne* su zaimenice, kad se njimi pita, na priliku: *gdo je došal?* *Koga* si konja vidil? A *odnosne* su, kad se odnašaju ili protežu na ku drugu rič; na priliku: *gdo* čuda zagrabi, *ta* malo ulovi. Došal je človik, *koga* si čekal.

Zaimenica *gdo*, *ča* imaju samo jedninu, a sklanjaju se ovako:

N. gdo	ča
R. koga	čega, česa
D. komu	čemu
T. koga	ča
M. kom	čem
C. kim	čim

Zaimenica *ki-ka-ko* se ovako sklanja:

Jednina			Viši broj.		
N. ki	ka	ko	ki	ke	ka
R. koga	ke	koga	kih	kih	kih
D. komu	koj	komu	kim	kim	kim
T. koga	ku	ko	ke	ke	ka
N. kom	koj	kom	kih	kih	kih
O. kim	kom	kim	kimi	kimi	kimi

Zaimenica *čiji-čija-čije* sklanja se kot pridivak *vruć*.

7. Neodredjene zaimenice.

Zaimenice *nigdo*, *nigdar* sklanjaju se kot *gdo*; zaimenice *ništo*, *ništar* sklanjaju se kot *ča*; zaimenice *niki-nika-niko*, *vsaki-vsaka-vsako* sklanjaju se kot *ki-ka-ko*; zaimenice *ničiji-ničija-ničije*, *vsečiji-vsečija-vsečije* sklanjaju se kot *čiji-čija-čije*.

XVI. Broji.

Brojenje je petero:

1. *nazivno*, na pitanje *koliko?*
2. *poredno*, na pitanje *koliki-kolika-koliko?*
3. *odnosno*, na pitanje *kolikokrat? kolikoputih?*
4. *nadredno*, na pitanje *kakov broj?*
5. *slogovno*, na pitanje *po koliko? kolikimi? kolikime? kolikima?*

1. Nazivni broji.

Nazivni broji odgovaraju na pitanje *koliko?*

Broj: *jedan, jedna, jedno*, sklanja se kot pridivak *nov*.

Broj: *dva, tri, četiri* se ovako sklanjaju

N. dva	dvi	dva	tri	četiri	četire	četira
R.	dvih		trih		četirih	
D.	dvim		trim		četirim	
T. dva	dvi	dva	tri	četire	četire	četira
M.	dvih		trih		četirih	
O.	dvimi		trimi		četirimi	

Broj *pet* sklanja se: N. *pet*, R. *petih*, D. *petim*, T. *pet*, M. *petih*, O. *petimi*. Ovako se sklanjaju svi broji do *sto*; *sto, tisuć* se ne sklanja.

2. Poredni, odnosni i nadredni broji.

Poredni broji su: *prvi, prva, prvo*; *drugi, druga, drugo, treći, treta, treće*, i tako dalje; sklanjaju se kot pridivki. Od ovih brojev se tvori: *prvič, drugič, trećič* i tako, dalje.

Odnosni broji *jednoč, jedankrat, jedanput, dvakrat, dva putih, trikrat, tri putih*, i tako dalje, se ne sklanjaju.

Nadredni broji *jednica, dvojica, trojica, četverica, petica, šestica, sedmica, osmica, devetica, desetica, stovica* ili *stovka, tisućka* sklanjaju se kot ženske imenice.

3. Slogovni broji.

Slogovni broj jedini, jedina, jedino, sklanja se kot pridivak. Broji: *dvimi, trimi, samoljude* broju, a sklanjaju se ovako:

N. dvimi,	dvime,	dvoje,	trimi,	trime,	troje.
R. dvih,	dvih,	dvojih,	trih,	trih,	trojih.
D. dvimim,	dvimim,	dvojim,	trimim,	trimim,	trojim.
T. dvime,	dvime,	dvoje,	trime,	trime,	troje.
M. dvimih,	dvimih,	dvojih,	trimih,	trimih,	trojih.
O. dvimih,	dvimih,	dvojimi,	trimih,	trimih,	trojimi.

Broji *četirmi, četirme, petimi, petime* i tako dalje, broju samo ljude, a sklanjaju se ovako:

N. četirmi,	četirme,	petimi,	petime,	šestimi,	šestime.
R. četirih,	četirih,	petih,	petih,	šestih,	šestih.
D. četirmim,	četirmim,	petim,	petim,	šestim,	šestim.
T. četirme,	četirme,	petime,	petime,	šestime,	šestime.
M. četirmih,	četirmih,	petimih,	petimih,	šestimih,	šestimih.
O. četirmimi,	četirmimi,	petimimi,	petimimi,	šestimimi,	šestimimi.

Vse drugo živo i neživo, broji se ovako: *četveri, četvere, četvero*; *peteri, petere, petero*, i tako dalje, a ovi broji sklanjaju se kot pridivki. Ali broji se i tako, da broj sridnjega roda stoji kot imenica, na priliku: *dvoje, troje, četvero, petero, šestero* i tako dalje. Kad se ovako broji, onda zbrojena stvar ili dugovanje stoji va rodovnom padežu višega broja, na priliku: *petero pipličev, desetero vrić* je vsaki znosil.

XVII. Sprega.

Glagoli se sprežaju:

1. glede na *vrime*.
2. glede na *način*.
3. glede na *broj*.
4. glede na *lice* ili *pršonu*.

a) **Glede na vrime.**

Va spregi se razlikuju ova vrimena:

1. *Sadašnje vrime*, na priliku: *nosim, nosiš.*
2. *buduće nezvršeno vrime*, na priliku: *nosit ću, ćeš.*
3. *buduće zvršeno vrime*, na priliku: *budem nosil.*
4. *prošlo vrime*, na priliku: *sam nosil.*
5. *predpošlo vrime*, na priliku: *bil sam nosil.*

Va književnom jeziku jesu još i druga vrimena; pri nas imamo od ovih: biše, rekoše. govoraše i takovih.

b) **G'ede na način.**

Glagolski načini su ovi:

1. *Povidajući način*, na priliku: *nosim, nosit ću.*
2. *zapovidni način*, na priliku: *nosi! nosite!*
3. *pogodbeni način*, na priliku: *nosil bih, nosili bismo.*
4. *priložni način*, i to sadašnji i prošli, na priliku *noseći, nosivši.*
5. *pridivni način* i to tvorni i trpni, na priliku: *nosil, nosila, nosilo; nošen, nošena, nešeno.*
6. *neodredjeni način*, na priliku: *nositi.*

Imamo kod nikih glagolov *spojni način*, na priliku: *žnire, grede (molim), side, stoje, čuče, muče.*

Niki glagoli su *prelazni*, a niki *neprelazni*. Prelazni su oni glagoli, kod kih čin prelazi na *koga* ili *nač*, na priliku: *čuvati hižu, plesti vienac.* *Neprelazni* su glagoli oni, kod kih čin ne prelazi na drugo, na priliku: *ginuti, padati, vi-*

diti. Izmed neprelaznih glagolov su niki *povratni*, a to su oni, ki imaju uza se povratnu zaimenicu *se*, na priliku: *bojati se, čuditi se.*

c) **Glede na broj i na lice.**

Glagoli imaju *dva broja*, naimre jedninu i viši broj, na priliku: *nosim, nosimo.* Va obadvih broji imaju troje lice naimre *prvo* lice: *ja pišem, mi pišemo*; drugo lice: *ti pišeš, vi pišete*; treće lice: *on piše, oni pišu.*

1. **Neodredjeni način.**

Ov način se zvršuje na-*ti*; na priliku: *ču-ti, ginu-ti, nosi-ti, pita-ti, tres-ti.* Nikuliki glagoli zvršuju se na-*ći*: na priliku: *le-ći, mo-ći, pe-ći, re-ći, te-ći.*

2. **Povidajući način:**α) **Sadašnje vrime.**

Sadašnje vrime ima ove nastavke.

1. -em, -eš, -e, -emo, e-te, -u (-eju, -edu).
2. -jem, -ješ, -je, -jemo, -jete, -ju (edu).
3. -am, -aš, -a, -amo, -ate, -aju (-adu).
4. -im, -iš, -i, -imo, -ite, -u (-iju, -idu).

Jednina.	1. tres-em,	ču-jem,	pit-am,	nos-im.
	2. tres-eš,	ču-ješ,	pit-aš,	nos-iš.
	3. tres-e,	ču-je,	pit-a,	nos-i.

Viši broj.

1. tres-emo, ču-jemo, pit-amo, nos-imo.
2. tres-ete, ču-jete, pit-ate, nos-ite.
3. tres-u, ču-ju, pit-aju, nos-u.

3. Zapovidni način.

Zapovidni način ima nastavke samo va drugom licu jednine pak va prvom i drugom licu višega broja. Va tretom licu jednine i višega broja stoji sadašnje vrime, predako se meće rič *neka*.

Nastavki za zapovidni način su ovi troji:

1. -i, -imo, -ite.
2. -j, -jmo, -jte.
3. -ji, -jimo, -jite.

Jednina. 1. — — — — —

2. tres-i, ču-j, pita-j, zid-ji.
3. neka tres-e, neka čuje, neka pita, neka zida.

Viši broj. 1. tres-imo, ču-jmo, pita-jmo, zid-jimo.

2. tres-ite, ču-jte, pita-jte, zid-jite.
3. neka tresu, neka čuju, neka pitaju, neka zidaju.

Pred nastavkih -i, -imo, -ite se suglasniki, k, g, preminu na c, z, na priliku: pec-i, rec-i, tuc-i, pomoz-i, lez-i.

Nastavki -ji, -jimo, -jite stoju samo za suglasnikom, pak se *j* s onim suglasnikom, ki se pred njim nahaja, na pomekšan suglasnik preminja, na priliku: vež-i (mesto: vez-ji), jaš-i (mesto: jah-ji), meč-i (mesto: met-ji).

4. Priložni:

Sadašnji način.

Ov se oblik tvori tako, da se tretomu licu višega broja va sadašnjem vrimenu, doda nastavak *ći*, na priliku: tresu *ći*, čuju-*ći*, pitaju-*ći*, nose-*ći*. A oblik se ne sklanja.

5. Priložni:

Prošli način.

Nastavka su dva, -*avši*, -*vši*, na priliku: rek-*avši* (rek-*ši*), plet-*avši*, ču-*vši*, pita-*vši*. Ne sklanja se.

6. Pridivni:

Tvorni način.

Nastavki su dvoji:

1. -*al*, -*la*, -*lo*, na priliku: tres-*al*, tres-*la*, tres-*lo*; rek-*al*, rek-*la*, rek-*lo*; pas-*al*, pas-*la*, pas-*lo*.
2. -*l*, -*la*, -*lo*, na priliku: ču-*l*, ču-*la*, ču-*lo*; pita-*l*, pita-*la*, pita-*lo*; sija-*l*, sija-*la*, sija-*lo*.

7. Pridivni:

Trpni način.

Nastavki su četveri:

1. -*en*, -*ena*, -*eno*, na priliku: plet-*en*, plet-*ena*, plet-*eno*.
2. -*jen*, -*jena*, -*jeno*, na priliku: bod-*jen*, bod-*jena*, bod-*jeno*.

3. *-n, -na, -no*, na priliku: *pita-n, pita-na, pita-no*.

4. *-t, -ta, -to*, na priliku: *ubi-t, ubi-ta, ubi-to*.

Pred nastavkih *-en, -ena, -eno* suglasniki *k, g*, postanu *č, ž*, na priliku: *peč-en, polož-en, muč-en, slož-en*.

Kod nastavkov *-jen, -jena, -jeno* se *j* s onim suglasnikom, ki pred njim stoji, premeni na pomekšani suglasnik, na priliku: *gažen* (mesto: *gaz-jen*), *kupljen* (mesto: *kup-jen*), *ljubljen*, (mesto: *ljub-jen*), *vidjen* (mesto: *vid-jen*), *nošen* (*nošjen*).

8. Povidajući način:

β) Buduće nezvršeno vrime.

Buduće nezvršeno vrime se tvori s pomočum glagola *hotiti*. Ov glagol ima dvoji oblik, *naglašeni* i *ne naglašeni*. Naglašeni oblik mu je: *hoću, hoćeš, hoće, hoćemo, hoćete, hoćedu*. Nenaglašeni oblik je: *ću, ćeš, će, ćemo, ćete, ćedu* i *hte*.

Buduće nezvršeno vrime se tvori tako, da se neodredjeni način združi s nenaglašenim oblikom glagola *hotiti*, ali od neodredjenoga načina se odhiti skradnje *i*, *ada* *pitat* (*ne: pitati*) *ću*.

Jednina. 1. pitat ću	Viši broj. 1. pitat ćemo
2. pitat ćeš	2. pitat ćete
3. pitat će	3. pitat hte ili ćedu

γ) Buduće zvršeno vrime.

fut. exact.

Ovo vrime se tvori tako, da se glagol *budem, budeš, bude, budemo, budete, budu* združi s pridivnim tvornim načinom glagola.

Jednina.	1. pital, pitala, pitalo, budem
	2. pital, pitala, pitalo, budeš
	3. pital, pitala, pitalo, bude
Viši broj.	1. pitali, pitale, pitala, budemo
	2. pitali, pitale, pitala, budete
	3. pitali, pitale, pitala, budu.

δ) Prošlo vrime.

Prošlo vrime se tvori s pomočum glagola *biti*.

Ov glagol ima dvoji oblik, *naglašeni* i *nenaglašeni*.

Naglašeni oblik mu je: *jesam, jesi, jest, jesmo, jeste, jesu*.

Nenaglašeni oblik je: *sam, si, je, smo, ste, su*.

Prošlo vrime se tvori tako, da se pridivni tvorni način združi s nenaglašenim oblikom glagola *biti*.

Jednina.	1. pital, pitala, pitalo sam.
	2. pital, pitala, pitalo si.
	3. pital, pitala, pitalo je.
Viši broj.	1. pitali, pitale, pitala smo.
	2. pitali, pitale, pitala ste.
	3. pitali, pitale, pitala su.

e) Predprošlo vrime.

Predprošlo vrime tvori se tako, da se prošlo vrime glagola *biti* združi s pridivnim obornim načinom glagola.

Jednina.

bil sam pital, bila sam pitala, bilo sam pitalo.
 bil si pital, bila si pitala, bilo si pitalo.
 bil je pital, bila je pitala, bilo je pitalo.

Viši broj.

bili smo pitali, bile smo pitale, bila smo pitala.
 bili ste pitali, bile ste pitale, bila ste pitala.
 bili su pitali, bile su pitale, bila su pitala.

9. Pogodbeni:

Sadašnji način.

Ov način se tvori tako, da se pridivni oborni način združi glagolom: *bih, bi, bi, bismo, biste, bi*.

Jednina. 1. pital bih, pitala bih, pitalo bih.
 2. pital bi, pitala bi, pitalo bi.
 3. pital bi. pitala bi, pitalo bi.

Viši broj. 1. pitali bismo, pitale bismo, pitala bismo.
 2. pitali biste, pitale biste, pitala biste.
 3. pitali bi, pitale bi, pitala bi.

10. Pogodbeni:

Prošli način.

Pogodbeni prošli način se tvori tako, da se sadašnji pogodbeni način združi s pridivnim tvornim načinom glagola *biti*.

Jednina.

1. pital bih bil, pitala bih bila, pitalo bih bilo,
 2. pital bi bil, pitala bi bila, pitalo bi bilo,
 3. pital bi bil, pitala bi bila, pitalo bi bilo.

Viši broj.

1. pitali bismo bili, pitale bismo bile, pitala bismo bila,
 2. pitali biste bili, pitale biste bile, pitala biste bila,
 3. pitali bi bili, pitale bi bile, pitala bi bila.

XVIII. Govor.

Rečenica je govor, kim izjavimo, *ča* od *čega* znamo. To, *od čega* znamo, zove se *podmet* rečenice, a to, *ča* od podmeta znamo, zove se *izjava* rečenice. To da podmetu odgovara izjava, zlamčnujemo glagolom *biti*. Oblik ovoga glagola zove se *jestica* ili *istica*. Na priliku: *Delo je teško*. Ovo je rečenica, va njoj je podmet, od koga znamo, *delo*, a izjava, *ča* od dela znamo, je *teško*; to, da delu odgovara izjava *teško*, znači jestica ili istica *je*, zato i velimo, da je rečenica *istina* (jestina).

Kad je izjava rečenice glagol, onda je jestica va glagolu zavita, na priliku: *ja pišem*, mesto: *ja sam pišući*. A vekšinom se još i podmet takove rečenice nahaja zavrit va izjavu, na priliku: pišem, mesto: ja sam pišući.

I. Prosta:

Čista, i raširena rečenica.

Ka rečenica stoji sama za se, to je nij združena skom drugom rečenicom, zove se *prosta* rečenica. Proste rečenice se dilu na *čiste* i na *raširene*.

a) *Čista* se zove ona prosta rečenica, va koj nij drugih ričih mimo podmeta, izjave i jestice. Na priliku: *Krava je zdojna*. *Sunce grije*, *Ljudi se čudiju*, *Ja ću se učiti*, *Pitam*. *Nekamo kričati*.

Za podmete služu vekšinom imenice i zaimenice, a za izjave služu pridivki i glagoli. Podmet stoji va nazivnom padežu.

b) *Raširena* se zove ona prosta rečenica, va koj, mimo podmeta i izjave stoju i druge riči, na priliku: *Žarko sunce grije*, *ljudi se čudom čudiju*, *Košci kosu travu*.

Podmet i izjava su glavni dieli rečenice, a ča se k-njim pridaje, su pridavni dieli ili pridavki rečenice.

Med pridavke sliši *predmet*, to je ona rič; naku prelazi čin glagola, na priliku: *Sunce grije zemlju*, *Ja ću se učiti računat*, *Čekajte nas!* Kad je predmet imenica, navadno stoji va trp-

nom padežu, na priliku: *Košci kosu ditelinu*; va rodovnom padežu stoji, kad se misli samo diel predmeta, a ne vas, na priliku: *Košci su nakosili diteline*. Daj mi *kruha*; va rodovnom padežu stoji predmet i onda, kad pred glagolom stoji *ne*, na priliku: *Kosa ne riže kamena*. Ne vidim *puta*, *Nimam časa*, *Dober človik ne čini krivice*.

Va prostoj raširenoj rečenici moru bit po dva podmeta ili već, a neg jedna izjava, na priliku: *Sunce, misec i zvezde svitu na nebi*; moru bit po dvi i već izjave, a neg jedan podmet, na priliku: *Sunce zemlju grije i rasvićuje*; a more i to biti, da su podmeti po dva ili već, a i izjave po dvi ili već, na priliku: *Jabuke, hruške i slive su dobre i zdrave*, *Dičaki i divičice šteju*, *pišu i računaju*.

2. Složene rečenice.

Kad se rečenice po dvi ili već skupa zavežu, postane iz njih *složena rečenica*. Zavez med pojedinimi rečenicami se zlamenuje *sveznikih*.

Vezniki su:

1. *Privezni*: *i, pak, ter*. Na priliku: *Zora mine, i sunce izajde*; *Dojti će jesen, pak* čedu jabuke zrejati; *Putnik je došal, ter* su ljudi čuli novine.
2. *Suprotni*: *a, ali, nego*. Na priliku: *Nimac po'ida, a nigdor ga ne razumi*; *Ribar ribe lovi, ali* ništar ne

ulovi, Nij pala godina, *nego* tuča je vse potukla; Nebo je daleko, *a* zemlja je tvrda.

3. *Rastavni*: *ili*. Na priliku: Zutra bit će godina, *ili* će puhat veter.
4. *Sledni*: *ada, dakle*. Na priliku: Sused je kupil tu kravu, *ada* je njegova; Škola je zaperta, *dakle* idu dica domom.
5. *Smirni*: *da*. Na priliku: Dica idu u školu, *da* se ča naučiju.
6. *Vrimenski*: *čim, dokle, kada, dosle, odsle*. Na priliku: *Čim* žito uzreja, čedu ljudi žeti; Ljudi ne ugladiju, *dokle* je kruha, *Dosle* smo šutili, *odsle* ćemo govoriti, Veseli su miši, *kad* mačke nij va stani.
7. *Načinski*: *kako, nego*. Na priliku: *Kako* si nastiraš, tako počivaš; Povidala sam ti, *kako* sam čula; *Ta* je sad gorji, *nego* je bil.
8. *Izjavni*: *da*. Na priliku: Hrvati velu, *da* je prazna torba najteža.
9. *Uzročni*: *ar, buduć da, ča*. Na priliku: Pčele ne letu, *ar* je godinasto; *Buduć* da smo slobodni, budimo pravični; Bog nij kriv, *ča* su ljudi zli.
10. *Začudni*: *da*. Na priliku: Tolika je voda, *da* nij vidit ni kraja ni konca.

11. *Pogodbeni*: *ako, da, kad*. Na priliku: Bit će hrane, *ako* delamo; *Dar* bi znali vse nevolje moje, srce bi im puknulo na troje. *Kad* bi mačka kreljute imala, vse bi vrebčiće polovila.
12. *Dopusni*: *ako i, mar, premda, akoprem*. Na priliku: *Ako* sam *i* siromah, pošten sam; *Čekat* ću, bilo *mar* *i* tri dni; Nij nam htíl povidati, *premda* je dobro znal; *Ništar* nij vidil, *akoprem* je mnogo zagledal.

XIX. Ravni i neravni govor.

Ravni je govor ono, kad se čije riči proglasu, kako su izrečene, na priliku: Narod naš lipo veli: »Ralo i motinka svit hrani.«

Neravni je govor ono, kad se čije riči proglasiju u obliku izjavno složene rečenice, na priliku: Narod naš lipo veli, da ralo i motinka svit hrani.

XX. Rastavki.

1. *Pikica* se postavi na koncu proste i složene rečenice, pak na kraju pokraćene riči, na priliku: g. (mesto: gospodin) str. (mesto: stran) t. j. (mesto: to jest) i. t. d. (mesto: i tako dalje) na pr. (mesto: na priliku) T. Materić (mesto: Tome Materić)

2. *Zariz* ili šibica se meće va složenoj rečenici onde, kade se jedna rečenica zvršuje, a druga počinje. Pred veznikih *i, ter, pak, ili*, ne stavlja se zariz onda, kada se š njimi ne vežu rečenice, neg samo riči, na pr. Otac i mati su skerbni. Stani ter poslušaj. Stavlja se zariz med pojedine ričih, ke nisu veznikom spojene, na pr. otac, mati, brat i jedna sestra su mi pomerli. *Zariz s pikicom* meće se va složenoj rečenici med rečenice sledno i uzročno, ali prez veznika spojene, na pr. Sused je tu kravu kupil; njegova je. Slobodni smo; pravični budimo.

3. *Dvi pikice* se stavljadu za onom rečenicom, kom se izjavlja ravni govor ili kakovo zbrajanje, na pr. Prve su riči Svetoga Pisma staroga zakona: »Na početku je stvoril Bog nebo i zemlju.« Ravni govor meće se med *čampice*. („“) Nazoči su: Šime, Tome, Ivan, Štefe.

4. *Upitnica* meće se na kraju pitajuće rečenice, kad se ravno pita, ali ne meće se, kad se neravno pita. Na pr. Ča velu ljudi? Ne znam, ča velu ljudi.

5. *Zovnica* se stavlja, kad se krikne od čudenja, va želji, va radosti, i žalosti, va zaklinjanju i va dozivanju. Na pr. Kolika li umorstva! Ne bud Bogu ponosno! Dobro došli! Ah, muke i boli! Tako mi poštenja! Na pomoć, ljudi!

6. *Razvoj* ili *ertica* stoji kad se va riči slog od sloga rastavlja, na pr.: vo-da, po-sla-ti, do-mo-vi-na, po-zdrav-ljen.

